

O'ZBEKISTONDA BANK TIZIMI TARIXI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Suyarov Zokirjon Ergashevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Andijon fakulteti

“Mutaxassislik, ijtimoiy-gumanitar va aniq fanlar”

kafedrası katta o'qituvchisi

Suhrobjon Erkinjon o'g'li Mashrabov

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

Andijon fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston bank tizimining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va bugungi holati tahlil qilinadi. Xususan, Sobiq Sovet tuzumi davridagi bank tizimi, mustaqillikdan keyingi davrdagi bank sohasidagi islohotlar, bank tizimini modernizatsiya qilish va O'zbekiston bank tizimining global moliya tizimiga integratsiyasi kabi muhim jihatlari yoritiladi. Shuningdek, bank tizimining bugungi holati, uning iqtisodiyotdagi o'rni va kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Bank, modernizatsiya, integratsiya, iqtisodiyot, moliya-kredit, globallik.

Abstract: In this article analyzes the formation, stages of development and current state of the banking system of Uzbekistan. In particular, important aspects such as the banking system during the former Soviet regime, reforms in the banking sector after independence, modernization of the banking system and the integration of the banking system of Uzbekistan into the global financial system will be covered. We will also consider the current state of the banking system, its role in the economy, and prospects for future development.

Key words: Bank, modernization, integration, economy, finance-credit, globalization.

Kirish. O'zbekistonning bank tizimi, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida markaziy o'rin tutgan muhim institutlardan biridir. Banklar nafaqat moliyaviy resurslarni yig'ish va taqsimlash, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va xalqaro iqtisodiy integratsiyani ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston bank tizimining tarixi Sobiq Sovet Ittifoqi davridan boshlanib, mustaqillikni qo'lga kiritganidan keyin yangi bosqichga o'tdi. Mustaqillikka erishilganidan so'ng, O'zbekistonning bank tizimi bozor iqtisodiyotiga asoslangan, xalqaro miqyosda tanilgan va raqamli texnologiyalarni joriy etgan

tizimga aylanish yo'lini bosib o'tdi. O'zbekistonning bank tizimi nafaqat mamlakat ichidagi iqtisodiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatibgina qolmay, balki xalqaro miqyosda ham uning iqtisodiy pozitsiyasini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston hududida bank tizimi tarixiy jihatdan Sobiq Sovet Ittifoqi davrida tashkil topgan. Mustaqillikdan oldingi O'zbekiston iqtisodiyoti va bank tizimi SSSRning markazlashtirilgan iqtisodiyotiga integratsiyalashgan edi. Sobiq Sovet davrida O'zbekistonning bank tizimi, umumiy holatda, sobiq SSSR Markaziy Bankining nazorati ostida faoliyat yuritgan. O'zbekistonda banklar sobiq Sovet Ittifoqi hukumatining boshqaruvida bo'lgan. O'sha paytda Markaziy bank SSSRning yagona moliya siyosatini amalga oshirgan. Har bir respublikada o'zining davlat banklari faoliyat yuritgan bo'lsada, lekin ular deyarli barcha faoliyatini sobiq SSSR Markaziy bankning ko'rsatmalariga binoan amalga oshirgan. Banklar asosan davlat byudjeti va sanoatni moliyalashtirishga xizmat qilgan. Bank tizimi deyarli monopolistik xususiyat kasp etgan edi. Sobiq SSSR bank moliya tizimida xususiy sektorga deyarli yo'l ochilmagan, va tijorat banklarining faoliyati cheklangan edi. 1925-yilda, O'zbekiston SSR tashkil topganidan keyin, O'zbekistonda sobiq SSSR Markaziy Bankining filiallari tashkil etilgan.

Mustaqillikka erishilgandan so'ng, O'zbekiston bank tizimi tub o'zgarishlarga yuz tutdi va shu bilan bir qatorda, bank tizimini modernizatsiya qilish va rivojlantirish boshlandi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, mamlakatda yangi iqtisodiy siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish kerak edi. O'zbekistonning bank moliya tizimi o'zgarib, yirik markazlashgan tizimdan bozor iqtisodiyotiga asoslangan tizimga aylandi. 1991-yilda O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki tashkil etildi. Markaziy Bank mustaqil pul-kredit siyosatini yuritadigan asosiy moliyaviy tashkilot vazifasini bajara boshladi. O'zbekistonda banklar to'g'risidagi qonun qabul qilindi, bu qonun mamlakatimizda bank ishi faoliyatini yo'lga qo'yish uchun huquqiy asos vazifasini bajardi. O'zbekistonda tashkil etilgan yangi bank tizimi davlat banklari, tijorat banklari, xususiy banklar chet el banklari ko'rinishida tashkil etildi. O'zbekistondagi bank tizimining asosiy vazifalari – savdo-sotiq va sanoatning rivojlanishini moliyaviy qo'llab-quvvatlash, kreditlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdan iborat. Yangi tahrirdagi konstitutsiyamizda ham bank tizimi va pul-kredit masalalari haqida alohida modda kiritilgan. "O'zbekiston Respublikasining bank tizimi O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankidan va banklardan iboratdir. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki pul-kredit va valyuta siyosatini ishlab chiqadi hamda amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki mamlakatda banklar faoliyatini tartibga solishni amalga oshiradi, bank va to'lov tizimlarining barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlaydi. O'zbekiston Respublikasi

Markaziy banki o'z vazifalarini bajarishda mustaqildir. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyatini tashkil etish tartibi qonun bilan belgilanadi.”¹

O'zbekistonning yangi bank tizimi xalqaro miqyosda tanila boshladi. 2000-yillarga kelib, xalqaro kredit tashkilotlari (masalan, Jahon Banki, Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki) O'zbekistonga investitsiyalar kirita boshladi. Bu O'zbekiston iqtisodiyoti va bank tizimining modernizatsiyasi uchun muhim qadam bo'ldi. 2000-yillarning o'rtalaridan boshlab, O'zbekistonda raqamli texnologiyalar va elektron bank tizimi rivojlana boshladi. Banklar o'z mijozlariga internet-banking, mobil ilovalar orqali moliyaviy xizmatlar ko'rsatishni yo'lga qo'ydi. Bu esa aholiga bank xizmatlaridan oson foydalanish imkoniyatini berdi. O'zbekistonning moliya bozorida yangi institutlar, shu jumladan, sug'urta kompaniyalari, mikrofinans tashkilotlari va investitsiya kompaniyalari paydo bo'ldi. Bu bank tizimini yanada diversifikatsiya qilish va uning funksiyalarini kengaytirish imkonini berdi.

O'zbekiston bank tizimi bugungi kunda yuqori darajada rivojlangan bo'lib, bozor iqtisodiyotiga moslashgan va xalqaro bank tizimi bilan integratsiyalashgan.

Shuningdek, O'zbekistonda davlatning yirik moliya institutlari mavjud, ular mamlakat iqtisodiyotining asosiy tarmoqlarini moliyalashtiradi. Bu banklar xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda ishlaydi. Bugungi kunda Xususiy banklar sektori ham rivojlanmoqda. Ular raqobatbardosh bo'lish uchun yangi texnologiyalarni va xizmatlarni taklif qilmoqda. Ba'zi xususiy banklar nafaqat ichki bozorga, balki xalqaro miqyosga chiqishga intilmoqda².

Mamlakatimiz iqtisodiyotida ro'y berayotgan yangilanishlar, har bir tarmoqda qo'lga kiritilayotgan yutuqlar, muhimi, aholining turmush farovonligi oshishi zahirida moliya muassasalarining salmoqli hissi bor. Gap shundaki, banklar tomonidan ko'rsatilayotgan zamonaviy va sifatli xizmatlar, mijozlar uchun imtiyozli shartlar asosida ajratilayotgan mablag'lar ko'plab istiqbolli loyihalarni tezkorlik bilan ro'yobga chiqarish, minglab yangi ish o'rinlarini yaratish imkonini bermokda. O'zbekiston bank tizimi kelajagi istiqbolli va rivojlanishga yo'naltirilgan. Banklar raqamli texnologiyalarni joriy etish, xalqaro miqyosda ishlash va iqtisodiyotning turli tarmoqlarini moliyalashtirish orqali o'zlarining rolini yanada kengaytirmokda. Shuningdek, bank tizimida moliyaviy inklyuzivlik, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, va ekologik jihatdan barqaror rivojlanishiga ko'maklashish bank tizimining asosiy yo'nalishlariga aylanmoqda.³

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent 2023

² O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining rasmiy web sayti

³ "O'zbekistonda bank tizimi va uning rivojlanish istiqbollari"

Darhaqiqat, bugungi kunda “Mijoz bank uchun emas, bank mijoz uchun” tamoyilini o'zi uchun bosh mezon sifatida belgilab olgan banklarimiz xizmat ko'rsatishning barcha yo'nalishlarida zamon talablariga mos faoliyat yuritmoqda. “Ijtimoiy fikr” jamoatchilik fikrini o'rganish markazining tadbirkorlik sub'ektlari faoliyati hamda aholi turmushida banklarning o'rni qay darajada ekanligini aniqlashga qaratilgan qator izlanishlari natijalari bunga yaqqol misol bo'la oladi. Chunki aynan ushbu so'rovnomalar asnosida aholi va tadbirkorlar mamlakatimiz bank tizimining yutuq yoki kamchiliklari haqida haqqoniy fikr bildirayaptilar. Shu asosda takliflar ishlab chiqilib, amaliyotga tatbiq etilayotgani, har bir ijtimoiy so'rovning natijalari matbuot nashrlarida omma e'tiboriga havola qilinayotgani esa bank-moliya tizimida samaradorlikni ta'minlashda muhim omil bo'layotir.⁴

Xulosa. Bizningcha bank tizimining rivojlanishi mamlakatning iqtisodiy o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va O'zbekistonni global moliya bozorida yanada mustahkamroq pozitsiyaga olib chiqadi. Shuningdek, O'zbekistonning bank tizimi xalqaro iqtisodiy jarayonlarga yanada integratsiyalashib, o'z mijozlariga yuqori sifatli xizmatlar ko'rsatishga erishadi. O'zbekiston bank tizimining asosiy g'oyasi mijozlar bank uchun emas, banklar mijozlar uchun tamoyilini hayotga tatbiq etishdan iborat ekanligini kuzatishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent 2023
2. "O'zbekistonda bank tizimi va uning rivojlanish istiqbollari"
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining rasmiy web sayti
4. "O'zbekiston iqtisodiyoti va bank tizimi"
5. Mijozlar ishonchi tobora mustahkamlanmoqda www.Bank.uz

⁴ O'zbekiston bank tizimi: Mijozlar ishonchi tobora mustahkamlanmoqda Bank.uz